

Sivistysvaliokunta
SiV@eduskunta.fi

Asia: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Kiitän mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle näkemykseni valtioneuvoston ajankohtaisselonteosta, joka käsittelee Suomen turvallisuusympäristön muutosta (VNS 1/2022 vp). Toimin tässä yhteydessä henkilökohtaisessa ominaisuudessa. Suomen mahdollinen liittyminen Pohjois-Atlantin puolustusliittoon on asia, johon Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus ei valtioiden välisenä yhteistyöfoorumina voi ottaa kantaa.

Suomeen kohdistuva hybridi vaikuttaminen

Ajankohtaisselonteko käy laajasti läpi turvallisuusympäristön kehitystä, Suomen kriisinsietokyvyn vahvistamista, taloudellista varautumista ja kriittisen infrastruktuurin suojaamista. Tässä lausunnossa keskitytään selonteon kohtiin, jotka käsittelevät hybridiuhkiin ja näiden uhkien torjumiseen liittyviä kysymyksiä.

Kuten selonteossa todetaan, hybridi vaikuttaminen on osa Venäjän käyttämää keinovalikoimaa sen pyrkiessä edistämään ulko- ja turvallisuuspoliittisia tavoitteitaan. Hybridiuhkatoimilla on maassa pitkät perinteet. Niiden teoreettinen ja strateginen pohja luotiin Neuvostoliitossa. Samoin monet Venäjän käyttämät työvälineet juontavat juurensa neuvostoperintöön. Teknologinen kehitys on tuonut mukaan uusia välineitä, kuten kyberiskut, ja tehostanut perinteisiä välineitä, kuten väärää ja vääristeltynä tietoon perustuvaa mielipiteiden muokkausta. Venäjän viime vuosien toiminta Ukrainassa ja muualla maailmassa on kattanut koko hybridiuhkatoimien kirjon.

Venäjän lisäksi mm. Kiina käyttää laajamittaisesti hybridiuhkatoimia tavoitteidensa edistämiseksi. Autoritaarisesti hallitut valtiot ovat taipuvaisia turvautumaan niihin niin sisäisen järjestyksensä ylläpitämiseksi kuin ulkovaltojen taivuttamiseksi omaan tahtoonsa.

Myös Suomi on ollut ja on hybridiuhkatoimien kohteena. Suomen geopoliittinen asema ja jäsenyys Euroopan unionissa mutta myös Suomen kansanvaltainen, oikeusvaltioperiaatteelle ja ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittamiselle perustuva poliittinen järjestelmä sekä sääntöpohjaista kansainvälistä järjestystä edistävä ulko- ja turvallisuuspolitiikka ovat jo sinänsä perusteita sille, että suomalaisen yhteiskunnan kehitystä halutaan ohjailla. Suomen turvallisuuspoliittiset ratkaisut ovat merkittäviä varsinkin Venäjälle.

Voidaankin siis olettaa, että Suomeen tulee kohdistumaan hybridiuhkatoimia myös jatkossa. Suomen mahdollinen päätös hakea Pohjois-Atlantin puolustusliiton jäsenyyttä lisää niiden todennäköisyyttä. Mikäli yleinen vastakkainasettelu demokraattiseen arvopohjaan sitoutuneiden valtioiden ja autoritaaristen valtioiden välillä syvenee, kuten nyt näyttää, saattavat hybridiuhkatoimien intensiteetti ja laajuus kasvaa siitä riippumatta, minkälaisia turvallisuuspoliittisia ratkaisuja Suomi tekee.

Hybridivaikuttamisen torjuminen

Hybridiuhkatoimien voi katsoa tiivistetysti pyrkivän siihen, että niiden kohteena olevan yhteiskunnan toimintakyky, tahto itsenäiseen päätöksentekoon sekä oikean tilannekuvan ylläpitäminen heikentyvät tai käyvät mahdottomiksi. Vaikka päätöksentekijöihin vaikuttaminen on tärkeää, on kohteena viime kädessä koko yhteiskunta yksittäisistä kansalaisista yhteisöihin, yrityksiin ja poliittisiin päätöksentekijöihin. Monet vaikutuskeinot kohdistuvat paikallistason toimijoihin.

Suomalaisen yhteiskunnan lähtökohdat kestää hybridivaikuttamista ovat varsin hyvät. Kansainvälisesti vertaillen huomattavan suuri kansallinen yhtenäisyys, jonka yksi ilmenemismuoto on korkea maanpuolustustahto, tekee ulkopuolisesta vaikuttamisesta vaikeaa. Kansalaisten korkea koulutustaso antaa hyvän pohjan medialukutaidon vahvistamiselle. Luottamus instituutioihin ml. tiedotusvälineisiin ja viranomaisiin ehkäisee sekin pyrkimyksiä levittää väärää tietoa ja kärjistää yhteiskunnallisten ryhmien välisiä ristiriitoja. Venäjän toiminta vuonna 2014 tapahtuneen Krimin laittoman miehityksen jälkeen on viimeistään herättänyt suomalaiset vaikutusyritysten mahdollisuuteen.

Suomessa vuosikymmeniä rakennettu kokonaisturvallisuuden malli kattaa myös hybridiuhat. Mallia toteuttavaa normipohjaa on vahvistettu ja viranomaisyhteistyötä kehitetty. Suomi on osallistunut aktiivisesti hybridiuhkien vastaiseen kansainväliseen yhteistyöhön varsinkin Euroopan unionissa. Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen perustaminen juuri Helsinkiin vuonna 2017 kertoo arvostuksesta, jota Suomen toimintamalli kumppanimaissa nauttii.

Hyvä lähtötilanne ei merkitse sitä, etteikö hybridivaikuttamisen vastaisia toimia tulisi jatkaa. Oikean tilannekuvan ylläpitäminen edellyttää sitä, että mahdolliset uhat ja niiden todennäköisyys pystytään tunnistamaan. Onkin erinomaista, että turvallisuuskysymysten tutkimukseen panostetaan Suomessa aiempaa enemmän. Tätä kehitystä tulisi tukea ja rohkaista uusia asiantuntijoita myös perehtymään Venäjään, Kiinaan ja muihin mahdollisiin hybridiuhkatoimijoihin. Osaaminen ei saisi jäädä pelkästään turvallisuusviranomaisten piiriin ja keskushallintoon, vaan sitä tarvitaan julkishallinnon eri tasoilla ja yrityksissä. Tutkimusyhteistyön tulisi olla mahdollisimman laajaa naapurimaiden samoin kuin Euroopan unionin jäsenmaiden ja muiden hybridiuhkia kokeneiden valtioiden kanssa.

Kaikkiin kansalaisiin ulottuva medialukutaitojen edistäminen luo pohjaa koko yhteiskunnan kriisinsietokyvylle. Kyse ei ole vain kyvystä tunnistaa poliittinen vaikuttaminen tai osata tarkistaa tiedon todenperäisyys, vaan myös henkilökohtaiseen tietoturvaan kohdistuvien uhkien ehkäisemisestä. Tässä yhteydessä on tärkeä huomioida kielelliset ja kulttuuriset vähemmistöt

samoin kuin eri ikäisten väestönosien erityiset tarpeet. Yleisradion tarjoamia mahdollisuuksia tulisi hyödyntää ja kehittää edelleen.

Suomalaisen yhteiskunnan suhtautuminen koronapandemiaan on osoittanut keskinäisen luottamuksen merkityksen. Kansalaiset ovat kantaneet vapaaehtoisesti vastuuta oman terveytensä lisäksi myös kanssaihminen terveydestä ja noudattaneet annettuja ohjeita siitä huolimatta, että kriisi on pitkittynyt ja ohjeiden noudattaminen aiheuttanut toisinaan hyvinkin suuria henkilökohtaisia kustannuksia. Luottamuksen ylläpitäminen vaatii viranomaisilta samoin kuin julkisia palveluita tuottavilta yrityksiltä ja yhteisöiltä aktiivisia toimia. Erityisen tärkeää tämä on silloin, kun on kyse yhteiskunnan kannalta kriittisestä infrastruktuurista ja palveluista. Hybridiuhkatoimijoiden tavoitteena on luoda paniikkia ja epäluottamusta. Sille ei pidä jättää tilaa. Kansalaisia palvelevan tiedonvälityksen avoimuus ja oikea-aikaisuus ovat tässä keskeisessä roolissa.

Suomi, Ruotsi ja Norja muodostavat Venäjän näkökulmasta turvallisuuspoliittisen kokonaisuuden. Kaikki kolme ovatkin olleet hybridiuhkatoimien kohteena. Pohjoismaista yhteistyötä hybridi vaikuttamisen torjumiseksi on syytä jatkaa ja tiivistää. Alueellisen tason tulisi olla tässä aktiivisesti mukana mm. Pohjoiskalotin alueella ja osana suurten kaupunkien keskinäistä yhteistyötä.

Hybridiuhkatoimien käyttäminen on osa maailmanlaajuisia ideologista kilpailua, jonka tavoitteena on muokata kansainvälisen kanssakäymisen sääntöjä niin, että ne palvelisivat autoritaaristen johtajien etuja. Hybridi vaikuttamista käytetään heikkojen valtioiden epävakauttamiseen eri puolilla maailmaa. Olisikin tärkeää, että Suomi yhdessä samanmielisten maiden kanssa torjuisi aktiivisesti pyrkimykset heikentää kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja Yhdistyneissä kansakunnissa ja muissa vastaavissa instituutioissa. Hybridiuhat tulee huomioida kansainvälisessä kriisinhallinnassa ja kehitysyhteistyössä.

Janne Jokinen
Hybridi vaikuttamisen verkoston
varajohtaja
Euroopan hybridiuhkien torjunnan
osaamiskeskus

